

структура об'єднання. У позиціях країн-учасниць ГУУАМ зберігаються суттєві розбіжності, зокрема, стосовно створення зони вільної торгівлі, "глибини" інституалізації ГУУАМ, а також перспектив і суб'єктів можливого розширення об'єднання. Складні процеси розвитку ГУУАМ відбиваються в оцінках експертів і населення України. Обидві групи опитаних не відносять співробітництво в рамках ГУУАМ до числа зовнішньополітичних пріоритетів нашої держави. Переважна більшість опитаних експертів вважають перспективи ГУУАМ невизначеними; скептично оцінюють перспективи ГУУАМ і громадяни України. Попри таке обережно-скептичне ставлення, ні експерти, ні громадяни не вважають, що співробітництво в рамках ГУУАМ не потрібне Україні. Навпаки, більшість експертів і чверть населення переконані, що нашій державі необхідно поглиблювати контакти в рамках ГУУАМ.

Джерела та література:

1. ГУУАМ після ялтинського саміту: реалії та перспективи // Дзеркало тижня. – 2001. – 7 липня; 2. ГУУАМ як регіональне об'єднання: підходи та оцінки // Національна безпека та оборона. – 2001. – № 7. – 80 с. 3. Заявление Президентом Азербайджанской Республики, Грузии, Республики Молдова, Украины и Республики Узбекистан. – Режим доступу: <http://guam-organization.org/node/305>; 4. Кишиневский ледокол. Виктор Ющенко создает собственное СНГ // Время новостей. – 2005. – 22 апреля; 5. Крылатых Э. Региональные торговые соглашения в рамках ВТО и аграрный рынок СНГ / Э. Крылатых, О. Строкова // Мировая экономика и международные отношения. – 2003. – № 3. – С. 49–55; 6. Ланьков А. Почему нет (и не будет) „Восточноазиатского содружества” / А. Ланьков // Русский журнал. – 2001. – 19 декабря; 7. Нью-Йоркський Меморандум Президентом Азербайджанской Республики, Грузии, Республики Молдова, Республики Узбекистан и Украины. – Режим доступу: <http://www.zatulin.ru/institute/sbornik/037/00.shtml>; 8. Речь Президента Украины Леонида Кучмы. – Режим доступу: <http://www.zatulin.ru/institute/sbornik/037/00.shtml>; 9. Совместное коммюнике встречи Президентом Азербайджана, Грузии, Молдовы и Украины. – Режим доступу: <http://guam-organization.org/node/439>; 10. Тарасова Е. В. Условия развития интеграционных процессов на постсоветском пространстве / Е. В. Тарасова – Режим доступу: http://auditorium.ru/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=2138&PHPSESSID=9e2cafb63a95e1a407a053e9d7048be; 11. Шишков Ю. В. Интеграционные процессы на пороге XXI века. Почему не интегрируются страны СНГ / Ю. В. Шишков. – М. : НП “Третье тысячелетие”, 2001. – 478с.; 12. Шишков Ю.В. Реинтеграция постсоветского пространства и опыт Западной Европы / Ю. В. Шишков, В. Р. Евстигнеев. – М. : ИМЭМО, 1994. – 265с.; 13. Ялтинская Хартия ГУУАМ. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=888_008&zahyst=4/UMfPEGznhh8zL.ZixqeByDHI48Ms80msh8Ie6.

Roman Garat

Key Stages of GUUAM Forming and Analysis of Its Regulatory Framework

In this article an author analyses features of the regional integration processes in the CIS, including GUUAM and the main stages and ways of their further development. It says that in the process of GUUAM generated by various levels of contacts with heads of state, heads of foreign and defense ministers, national coordinators. In the conclusions the author notes that in four years, there were certain changes directions and priorities of the GUUAM, which confirmed the decision of the Yalta summit, including: limited list of areas of political cooperation, stated the impossibility of converting the GUUAM in the military and political structure, the key areas of cooperation identified the development of economic relations.

Key words: integration, GUUAM, Yalta summit, priorities of development.

© Оксана Докаш
(м. Чернівці)

ПОЛІТИЧНИЙ ГЕРОЙ: РОЛЬОВИЙ МІФ ВОЖДЯ В ПОЛІТИЦІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

В статті аналізується архетип та рольовий міф героя в політичному контексті на сучасному етапі. В результаті автор робить висновок, що політичний персонаж лише персоніфікує собою ідеї, ідеали, цінності, інтереси певного соціального прошарку (існуючого/потенційно можливого) або соціуму в цілому. Фігура політичного героя є стрижневим елементом політичного процесу, навіть якщо даний процес узгоджується з якоюсь концепцією чи технологією. Політичні міфологеми міцно ввійшли в наше життя і, щоб адекватно сприймати й реагувати на них, необхідно більш усвідомлено вивчати те, чим намагаються нагодувати нас владні структури.

Ключові слова: архетип, рольовий міф, політичний герой, національний герой, політична міфологія, політичний вождець.

Героїчний міф - це міф про народження, смерть і відродження героя, в якому втілені сподівання покоління і поєднані вища форма колективності й вища форма індивідуальності. Так само політичний персонаж лише персоніфікує собою ідеї, ідеали, цінності, інтереси й т.п. певного соціального прошарку (існуючого/потенційно можливого) або соціуму в цілому. Фігура політичного героя є стрижневим елементом політичного процесу, навіть якщо даний процес узгоджується з якоюсь концепцією чи технологією. Через фігуру політичного героя ця концепція тільки й може бути представлена суспільству.

Метою даної статті є аналіз архетипу та рольового міфу героя в політичному контексті на сучасному етапі. Дослідженням даного питання займалися такі знані науковці-класики соціальної міфології, як Р. Барт,

Е. Касіпер, Г. Лебон, Дж. Кемпбел, С. Московічі, К. – Г. Юнг [2, 4, 7 - 9, 12, 16]. Крім того, вагомий внесок у розробку цієї проблеми внесли П. Аронсон, А. Кольєв, В. Полосін, Н. Шестов, Б. Шамір, Д. Конджері Р. Канунго [1, 6, 11, 15, 17, 18].

Вождь повинен розв'язувати проблеми мас так, як батько вирішує проблеми родини. Як і батько для дитини, вождь - перший володар, перший священник, перший зразок для маси. Він повинен відповідати своїй місії, щоб не бути позбавленим батьківських прав і не перетворитися на ворога своєї власної родини. Тому він повинен бути мудрий своїм досвідом подолання страстей і виявляти собою образ засновника Роду [16, с. 28].

Відповідно до структури мономіфу, описаного Дж. Кемпбеллом, шлях героя є циклічним і проходить три стадії: перехід через поріг реальності (бій з конфронтуючої меті героя силою - з конкурентом, ворогом, примарою-або її задобрювання); випробування за порогом (випробування на шляху завоювання нагороди, апофеоз обожнювання героя), повернення до людей (втеча від переслідувачів, заступництво могутнього помічника, порятунок). Вибудований за схемою мономіфу сюжет, що включає зазначені елементи, повторюється в найрізноманітніших міфах і в значній мірі зберігається в міфологізованих долях політиків. Причому долі конкретних політиків, як і конкретні міфи, є настільки різноманітними, що не дозволяють суто механічно співвідносити політичну історію з міфологічною аналогією.

За Кемпбеллом, ключ до розуміння міфу й символу полягає в тому, що два світи - божественний (потойбічний) і людський - є одним, а царство богів (еліти) є забутим виміром знайомого нам світу [7, с. 132]. У відкритті цього виміру полягає вся сутність здійснення героя. Політичний герой відкриває цей світ через менш піднесені образи, ніж архаїчний, але як і архаїчний герой, він відкриває соціуму його несвідоме. Дійсно, політичний діяч, перетворюючись на харизматичного вождя, немов би проходить стадії долі міфічного героя. Міфічна трансформація відповідає стадіям розвитку особистості. Для політичного лідера цих стадій виявляється більше, ніж для звичайної людини, і тому він наближається до міфічної надлюдини, якій дано бути сином Неба й Землі, рятівником Батьківщини [11, с. 27]. Не випадково реальні історичні персонажі з часом починають сприйматися як казкові герої, а їхня доля обростає переказами.

Якщо міфологічний герой відкриває божественний Абсолют, то для політичного героя моральний ідеал пов'язаний з образом Батьківщини-Матері, який надає йому національна еліта. Герой стає втіленням боголюдини або надлюдини-прабатька нації, породженого Абсолютом у споконвічні часи (причому як прабатько може виступати й міфологізований образ конкретної людини). Саме в цьому аспекті через Традицію політичний міф пов'язується з архаїчним, і саме з погляду Традиції оцінюється роль політичного героя [8, с. 479]. Звертаючись до архетипічних ролей,

політичний герой має шанс пов'язати свою повсякденну боротьбу за владу із глибинними духовно-моральними настановами. Тільки в цьому випадку бажане в його політичному проекті знайде причину в абсолютному, що яскраво видно з таблиці 1.

Етичні фактори			
Абсолютне	Насущне	Бажане	Належне
Міфологічні фактори			
Бог	Заступник	Герой, предок	Народ
Соціально-політичні фактори			
Батьківщина	Еліта	Вождь	Нація

Джерело: [6, с. 152].

У міфології виділяються два типи героїв. Локальний герой, що домагається перемоги над своїми особистими пригноблувачами й попутно - блага для свого народу та загальний герой, який домагається космічного тріумфу. Герой, що переступив через локальні завдання й побачив їх у зв'язку з глобальними проблемами, перебуває у взаємозв'язку з *граничним богом*. Таким чином, політична міфологія фокусується на архетиповому образі надлюдини - реальної людини, яку громадська свідомість абсолютизує: наділяє властивостями, які набагато перевершують людську обмеженість, властивостями надчасовими й надпросторовими, які дають йому надмогутність для реалізації *бажаного*. Вищенаведена аналогія з міфічним сюжетом належить, насамперед, до ролі національного героя, якого прагне сонм політичних героїв, що мають значно прозаїчнішу біографію. Національний герой майже в даному випадку майже тотожний міфічному, проте політичний герой відрізняється від нього тим, що чудесний сюжет вигадується ним для прикрашання свого минулого.

Міфологічний сюжет може неявно виникати в політиці з відповідності того або іншого політичного інституту його архетипічному праобразу. Тоді процес народження політичного героя є аналогічним народженню міфологічного героя. Про його майбутнє народження свідчить Велика Мати (наприклад, партія або національна еліта), як історичний персонаж очевидним чином присутній *небесний батько* (мудрець або володар, що благословляє спадкоємця на служіння) [9, с. 223].

Умовою легітимізації політичного діяча як політичного вождя (локального героя) або національного вождя є видима суспільством відповідність його особистості міфічному прототипу. Для цього майбутньому вождю необхідно ритуально *померти* в минулому житті й *воскреснути* в своїй міфічній ролі Героя-Надлюдини (локального або загального характеру).

Для такого типу перетворення часом досить ритуалу вступу на посаду, яка сама по собі вже обожнена й міфологізована як священна (президент, прем'єр-міністр) або у випадку локального героя, має певний наліт священності (губернатор, мер). І тільки

разюча невідповідність цій посаді здатна зруйнувати міф, зруйнувати ілюзію святості героя-за-посадою (наприклад, немічність, що виникла в результаті важкої хвороби, або груба свавільна провина). Якщо ж посада не має священних характеристик, то героїчна історія може закінчитися регресією на персону, за умови, що політичний герой не знайде в собі сил перетворити рутинний статус посади або відмовитися від нього.

Всі компоненти міфу пов'язуються в систему не в момент вибору вождя за харизмою й не в момент призначення на престижну посаду, а в апогеї його слави й влади. Але саме в цей момент міф стає міцним елементом суспільної свідомості. Отже, призначення політичного вождя полягає в тому, щоб створювати такого роду елементи, на це повинна бути націлена його магія - особиста харизма (природний дарунок) і політичний ритуал (професійна технологія). Відсутня харизма повинна бути заміщена переконливими для маси ритуальними діями. Результатом стає актуалізація національної міфології, прояснення національної ідеології, що в особі політичного героя знаходить зрозуміле для народу втілення.

Важливим моментом політичної магії є дуалізм вождя, який є, з одного боку, професійним учасником політичної конкуренції, а з іншого боку - живим символом [14]. Політичний герой увесь час коливається в своїй поведінці між поточними й рутинними управлінськими завданнями (в рамках свого оточення або на державній службі) і завданнями, які диктуються його значенням для мас. Захоплення суто управлінськими функціями руйнує харизму (звідси, наприклад, стрімке падіння рейтингу політика після успішних для нього виборів). Обожнювання ж політичного героя перетворює його на недоступне божество, яке є настільки всесильним, що перестає впливати на реальні політичні умови. Тоді політичний капітал героя розмінюється його оточенням, яке заміщує його земні функції, а сам герой стає Богом-Батьком для послідовників, який грають стандартну *сімейну драму* з народженням нового героя-спадкоємця й Сина [2, с. 87 - 88].

Історія виникнення політичного (або національного) героя вписується в закономірності мономіфу - універсальної сюжетної побудови (саме звідси виникають уявлення про *реінкарнації* героїв минулого в сучасних політиках, мимовільне копіювання останніми звичок і вчинків великих державних діячів і т.п.). Надалі набуті міфічні якості стають способом впливу політичного героя на маси й своє найближче оточення. Повернувшись у світ людей, політичний герой починає новий міфічний цикл, що буде зафіксований тільки наприкінці шляху, коли події, які відбулися остаточно знайдуть свій міфічний сенс. Той, хто знає, як формувався міф політичного героя, може розшифрувати його міфологічне ім'я й екстраполювати сюжет у перспективу. І все-таки головною якістю політичного героя незалежно від його індивідуальної долі є сила, що рухає масами.

Масам байдуже, як герой знайшов свої якості, для них політичний герой - божество, яке матеріалізувалося в результаті прозріння. Юрба скандує „Тимошенко! Янукович!”, і їй не цікава їх реальна біографія. Досить того, що в них юрба бачить себе, свою пристрасть, свою спрагу великих змін, свою участь в історії.

Як вказують дослідження, популярність політика може змінюватися в часі двояким чином: або ж сплеск обожнювання змінюється зневагою, нехтуванням мас („халіф на час”), або ж політику вдається віднайти модель поведінки, що забезпечить довготривалу (хоча й не дуже високу) популярність. Перші мають шанси стати національними героями, другі - тягнуть лямку політичної служби заради якихось крихт прихильності мас [5].

Інтерес до фігури політичного вождя не слабшає, навіть коли дослідження доводять, що соціальні процеси обумовлені об'єктивними умовами, і що вождь є затребуваним тільки в силу цих процесів і виступає їхнім вираженням. Тим не менше, політична історія і тоді спиралася саме на долі вождів, силами яких здійснювалися і здійснюються політика й державна влада. С. Московічі зазначає: „Хто говорить „влада” - мимоволі говорить „вождь”, хто мовить „вождь” - мовить „влада”. Все інше - це мовні виверти й гра поняттями” [12, с. 22]. Тому влада вождів виглядає політично повсякденною, соціально обґрунтованою й практично завжди неминучою.

Разом з тим, зберегти таке розуміння ролі вождя виявляється досить складно. Таємниче відродження вождизму навіть у найрозвиненіших системах народовладдя дещо лякає ліберальних науковців. Вони можуть розуміти об'єктивну заданість влади вождя над масою, важливість масових політичних інсценувань для виживання цивілізації, але постійно вертаються до спроб застерегти масу від захоплення черговим кумиром. Так виникає ілюзорна спроба наукової еліти стати вихователем маси, домовитися з масою (а через неї - і з її вождем) проти еліти політичної, на плечах якої тримається державне управління [10, с. 93]. В той же час таємниця живої політики полягає в тому, що вождь - усього лише символ маси. Звертатися до нього - однаково, що намагатися раціональними доводами надумати наше несвідоме. Для раціональних доводів і претензій є тільки елітні групи - розум нації, який тільки й може домогтися контролю над загальнонаціональним несвідомим.

Об'єктивно оцінюючи раптовість прояву феномену маси й вождя в кінці ХХ ст., С. Московічі прямо відзначає, що психологія юрби успішно протистояла владі вождів (хоча колись, не бажаючи того, сприяла цій владі). Соціальний світ багатьох індивідуальностей протипоставлений світу, зібраному навколо деяких вождів і елітних груп. Регресивне околлективлювання стає початком регресивної індивідуції як порятунку суспільства від вождів і героїв. Відмова маси від самодіяльності розглядається як гріх маси, залученість до юрби - як гріх індивіда, який втомився формулювати з будь-якого приводу свою особисту думку [12, с. 25].

Інакше кажучи, маса повинна відмовитися від вождя (тобто, з організованої маси стати неорганізованою юрбою), а потім - зникнути, розпавшись на окремі приватні індивідуальності.

Такого типу модель послідовно відмовляється як від *соціальної магії* з боку здобувачів влади, так і від системи делегування з боку мас, без якої суспільство в принципі є неможливим. Але без *культів особи* різного рівня в політиці немає й не може бути ніякого руху, а в суспільстві панує кризовий застій. Конституючі групи готові делегувати право захищати свої інтереси й виражати свої емоції тим, хто самий готовий користуватися системою делегування заради особистого престижу. Прагнення багатьох створювати групи поєднується з волею, прагненням до влади, яке властиве одиницям.

Проте допоки вождь не оголошений таким, допоки не сформувалася група, що визнає в даному політику свого вождя, він не може бути реальним уособленням міфічних настроїв маси. Під впливом інстинктивного страху перед безоднею несвідомого „будь-який справжній пророк, насамперед, енергійно захищається від несвідомого нав'язування цієї ролі. Тому там, де пророк з'являється, ніби за змахом руки, мимоволі йдеться про втрату психічної рівноваги” [18, с. 577]. Подібна схильність провокує пасіонарні особистості випробувати себе спокусою околлективлювання, реміфологізації власного досвіду й власної долі. Жорсткі умови політичної конкуренції призводять найчастіше до особистісної інфляції або до регресивного повернення до егоїстичних установок. Саме про таку втрату рівноваги свідчать і завідомо провальні спроби участі в політиці деяких досить успішних підприємців (або, навпаки, таких, що зазнали фіаско в бізнесі й шукають нових сфер для застосування сил та самореалізації). Величезні витрати на фінансування виборчої кампанії не компенсують такої політичної долі багатьох відомих бізнесменів, учених, діячів культури, чия популярність не забезпечила відповідної політичної участі - міфологічної історії становлення особистості політичного героя та загальної соціальної апатії.

Міфологія, що тільки й може сформувати в очах маси політичного лідера, вимагає достатньо часу, формування героїчного сюжету, тривалого утримання балансу між свідомим і несвідомим – індивідуалізації, а отже, витрат не лишень в період виборчої кампанії й не тільки на суто рекламні технології. Потрібно спочатку володіти якостями пророка або хоча б благодійника, і тільки потім прийняти роль вождя на служіння, тільки тоді політик у стані скористатися позитивними для нього випадками політичного процесу, в результаті яких він стає героєм в очах маси.

Е. Касіреп у своїх спробах осмислити причини персоналізації соціальних процесів, посилається на визначення французького вченого Е. Доті, який займався вивченням північноафриканських культурів і дійшов висновку, що „боги й демони, яких ми знаходимо в примітивних культурах, - не що інше, як

персоналізація колективних устремлень” [15, с. 58]. „Міф - це персоналізоване бажання групи” [4, с. 155]. Тим часом, скористатися бажанням групи зможе не кожний. Відносно мала чисельність міфічних вождів щодо чисельності своїх шанувальників доводить, що чисельність політичних вождів теж повинна бути досить обмеженою. І якщо певний набір персон, які гіпнотизують публіку, вже є, поповнити його виявляється вкрай важко.

Існує й інша проблема, особливо актуальна для сучасної політики. Раціоналізація управління й домінування раціоналістичних міфів підриває здатність мас створювати собі політичних *богів*. Деміфологізацію суспільства супроводжує його дегероїзація. Образи політиків стають безбарвними, громадське життя втрачає інтригу й перестає бути джерелом нових соціальних проєктів.

Оскільки потреба в нових ідеях рано або пізно проявляє себе, деміфологізоване суспільство знову звертається до пошуку яскравих символів і сильних особистостей. Але для відновлення потенціалу політичної міфотворчості, ймовірно, потрібен деякий часовий період, протягом якого суспільство або ж розкитується політичним абсентеїзмом, або ж починає безуспішно шукати нових харизматичних лідерів. І тільки коли колективне бажання досягає максимуму, що відповідає престижним установкам пасіонарних особистостей, політичний вождь виходить на авансцену політики. „Сила колективного бажання упредметнюється у вожді. Всі соціальні умови: закон, справедливість, конституція - оголошуються такими, що не мають ніякої ціни. Залишається лише містична сила й влада вождя, і воля його стає вищим законом” [3].

Феномен вождя має аналогію з роллю глави родини. Вождь прагне втілити себе в юрбі, зустрічаючись із відповідним бажанням натовпу ідентифікуватися зі своїм ідеалом, уособленим у вожді, - подібно до того, як батьки прагнуть виховати дітей як власне продовження, а діти прагнуть бути схожими на батьків. Зрозуміло, що це бажання не може певним чином співвідноситися з раціональними мотивами, закріпленими в законах або соціальних моральних нормах. Справедливість для маси, яка гіпнотизується вождем, перестає бути сформованим уявленням про належне і пізнається у вольових діях самого вождя, генетично поєднаних із цими уявленнями через бажане (в іншому випадку, маса визначила б вождя як тирана).

Вождь для маси - це ще й психотерапевт (як батько завжди виступає в ролі психотерапевта своїх дітей), який дозволяє масі поринути в несвідоме без загрози психічному здоров'ю, вирішує антиномію між свідомим і несвідомим. Масовий психоз виникає лише тоді, коли сам вождь несповна розуму, що, втім, є не таким вже й рідкісним явищем [13, с. 122].

Мета політичного міфу - довести відповідність якогось конкретного історичного персонажу або сюжету міфічному прототипу. Занурення в міф дозволяє вирішувати ті завдання, які іншим чином

вирішити неможливо. Сам міф припускає чудо, а без чуда залишається лише гола механіка наукових формул та політичних технологій. Міф дозволяє розіграти п'єсу, яка заворожує людину з незабутніх часів. Питання лише в тому, хто стане в цій п'єсі масовкою, а хто - головним героєм.

У сучасному суспільстві архаїчний образ вождя почасти зберігається, хоча й не має абсолютної влади. Вождь перестає бути володарем усього соціуму, обмежуючись його частиною або певним фрагментом соціального буття (наприклад, і найчастіше - політизованих мас). Але політичний кумир залишається деспотом для своїх *комуністично* згуртованих шанувальників. Перебуваючи під його чарами, шанувальники, дійсно, рівні й у значній мірі позбавлені індивідуальної свідомості. Лише в інший вільний від політичних переживань час індивідуальність може проявлятися цілком вільно. Щоб мати піднятий стан духу, мати про себе високу думку, маса або юрба (зокрема, організована маса - армія, церква, партія й т.п.) повинні захоплюватися своїм вождем (генералом, патріархом, лідером і т.п.).

Але будь-яка харизма нічого не означає, якщо вона не підкріплена якостями, які не мають стосунку до ролі вождя. Потрібен певний *стартовий капітал*, який продемонструє, що політик може бути й звичайною людиною, не сходячи при цьому з розуму від роздираючої його подвійності. *Стартовий капітал* повинен бути підкріплений сполученням факторів, які дають у розпорядження політика достатні ресурси, щоб зайняти певну політичну нішу, в якій потенційний прихильник буде забезпечений початковою ідентифікацією з певною ідеєю [1, с. 35].

Перехід у розряд вождів - це факультативне вміння, приховане в багатьох індивідах, позбавлених *стартового капіталу*, тому що вождизм присутній у колективному несвідомому, котре є надбанням усіх. Лише розташування політика в певній координаті в політичному просторі перетворює його із заурядної особи на справжнього вождя - подібно до того, як мураха, переміщена в певну точку мурашника, раптово виявляє приховані досі вождистські якості. Таким чином, ці риси найчастіше набуваються випадково. Доля вибирає вождя з тих, хто готовий до місії служіння ідеї й масі. Іноді цей вибір є помилковими або шкідливими для соціуму, але він завжди схожий на оптимальний, через наявну якість соціуму і його еліти.

Навіть повна аналогія долі політичного вождя з якимось класичним міфологічним сюжетом не гарантує виконання ним своєї ролі, і в цьому розумінні йдеться про варіант вождизму як колективного помутніння. До прикладу, необхідно відзначити в даному контексті в зв'язку з загальним історичним тлом епохи українських трансформацій та демократичної революції, що простою формою компенсації світоглядної кризи є „загострена персоніфікація причинності, що виступає як загальний закон, а зовсім не як приватна особливість якоїсь конкретної ситуації. Об'єктивних причин, а тим

більше випадків, міфологічна свідомість не визнає” [17, с. 441]. Все відбувається за чієюсь волею, за діяльнішим рядом ховаються його організатори.

В ситуації кризи божественна воля почасти втрачає сакральний вимір й приписується конкретній особі або її образу/ролі - носію цілком певних авантюричних якостей, які заряджають масу мрією й упевненістю в швидкій перемозі. Добрий початок - це герой, символ асоціації в групі «ми», злий початок - найчастіше перевертень, темна сила, підлий воріг, символ асоціації в групі „вони”. Від властивостей цього неминучого розламу залежить перспектива породжуваного вождем соціально-політичного процесу.

Отже, для того, щоб вождь не був скорений колективним несвідомим, повинен існувати внутрішній або зовнішній обмежуючий механізм. Оскільки тільки особливо видатні особистості в стані контролювати власне несвідоме, то зовнішній механізм практично завжди є вимогою психічного здоров'я вождя, а разом з ним - і суспільства. Такий механізм завжди пов'язаний з корекцією поведінки вождя відповідно до його ідейних настанов. Вождь завжди повинен розуміти випадки, де він був нелогічним, де відступив від заявлених принципів, а в цьому йому може допомогти тільки раціоналізм сучасної політичної еліти.

Джерела та література:

1. Аронсон П. Эпоха пропаганды: механизмы убеждения, повседневное использование и злоупотребление / П.Э. Аронсон, Э.Р. Пратканис. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 284 с.;
2. Барт Р. Мифологии. Mythologies / Р.Барт / Пер. с фр. С. Зенкин. - М. : Изд-во им. Сабашниковых, 2000. - 320 с.;
3. Верхоглазенко В. Общественное сознание как объект манипуляции (обзор приемов манипуляции с общественным сознанием) / В. Верхоглазенко [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mmpk.appach.ru/?q=node/151>;
4. Кассирер Э. Техника политических мифов / Э. Кассирер // Октябрь. - 1993. - №7. – С. 153 – 159;
5. Климанська Л. Рольові міфи у політиці / Л. Климанська, М. Климанська [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eduportal.ua/books/2003/klimanska.html>;
6. Кольев А. Политическая мифология: реализация социального опыта / А. Кольев. – М., 2003. – 384 с.;
7. Кэмпбелл Дж. Герой с тысячей лицами. Миф, архетип, бессознательное / Дж. Кэмпбелл. - М.: Рефлбук, АСТ, 1997. – 384 с.;
8. Лебон Г. Психология масс / Г. Лебон. – М., 2000. - 689 с.;
9. Лебон Г. Психология толп // Психология толп. - М. : Ин-т психологии РАН, Изд-во КСП+, 1998. - С.222 – 225;
10. Майданов А.С. Миф как источник знания // Вопросы философии.- 2004. - № 9. - С. 91 – 105;
11. Миф, религия, государство. Исследование политической мифологии / Под ред. В. С. Полосина. Изд. 2-е, перераб. и доп. – М.: Ладомир, 1999. – 344 с.;
12. Московичи С. Век толп. Исторический трактат по психологии масс / С. Московичи. - М.: Центр психологии и психотерапии, 1998. - 478 с.;
13. Самохвалова В. Мифы для массового человека / В. Самохвалова // Полигнозис. - 2001. -

№1. - С. 120 – 139; 14. Чернышев Д. Архетип героя в контексте изучения политической мифологии: один из важнейших инструментов управления обществом / Д. Чернышев [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ul.ru/centres/questions/2008/chernishov.pdf>; 15. Шестов Н. И. Политический миф теперь и прежде / Под ред. проф. А. И. Демидова. - М.: ОЛМА ПРЕСС, 2005. - 414 с.; 16. Юнг К. - Г. Архетип и символ / К. - Г. Юнг. - М., 1991. - 304 с.; 17. Kanungo R., Conger J. Charismatic Leadership in Organizations: Perceived Behavioral Attributes and Their Measurement // Journal of Organizational Behavior. – 1994. - vol. 15. - P. 439 – 452; 18. Shamir B., House R., Arthur M. The motivational effects of charismatic leadership: A self-concept based theory // Organization Science. – 1993. – Vol. 4. - P. 577 – 594.

УДК: 327.7

Oksana Dokash

Political Hero: Myth of the Role of Leader in Politics at Present

This article examines the archetype and the myth of the hero role in the political context at the present stage. An author draws conclusion as a result, that political character only personified by itself ideas, ideals, and values, interests of certain social stratum or society as a whole. A figure of political hero is the cored element of political process, even if this process conforms to some conception or technology. Political mythologems firmly entered in our life and, adequately to perceive and react on them, it is necessary more realized to study what try to feed us imperious structures.

Key words: archetype, myth of the role, political hero, national hero, political mythology, political leader.

© Валентина Дубей
(м. Рівне)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТРАНСПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС У СФЕРІ БЕЗПЕКИ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Розглянуто основні положення транспортної політики ЄС щодо безпеки міжнародних автомобільних перевезень. Проаналізовано окремі нормативні акти Комісії ЄС з транспорту і Європейської Конференції Міністрів Транспорту, які регламентують безпеку автомобільних перевезень. Узагальнено підходи вітчизняних дослідників до висвітлення політики ЄС у даній сфері та дано виклад авторського тлумачення цієї проблеми. Транспортна політика ЄС викладена в документі „Європейська транспортна політика до 2010 року – час вирішувати”. План дії складається з заходів з метою досягнення основної політичної цілі зокрема у сфері безпеки дорожнього руху.

Ключові слова: автотранспортна політика, міжнародні автомобільні перевезення, безпека автомобільних перевезень.

У сучасних умовах глобалізації транспортна політика - це комплекс заходів у різних напрямках діяльності транспортно-дорожнього комплексу, який включає техніко-економічну модернізацію, адаптацію до ринкових умов, інституціональні перетворення в сфері економічних відносин, системи управління, кадрової і соціальної політики, інтеграцію в європейську і світову транспортну систему.

Особливе місце у транспортній політиці відведено автомобільним перевезенням з огляду на експлуатаційну та комерційну маневреність автомобільного транспорту; його високу технологічну адаптацію до взаємодії з іншими видами транспорту; наявність ринку автотранспортних послуг з низьким рівнем капіталізації бізнесу; велику протяжність світових автомобільних доріг (понад 20 млн. км). У світі налічується понад 600 млн. автомобілів і щороку ця цифра збільшується. Близько 80 % їх кількості зосереджено в США, Японії та Західній Європі. Щодо країн ЄС, то парк їх рухомого складу щорічно зростає на 3 млн. одиниць. Фахівці прогнозують щорічне зростання попиту на транспортні послуги

на 4-5%, обсяги перевезень вантажів до 2020 року можуть збільшитися у 1,5-2 рази, пасажирів – у 1,3-1,5 рази [1, с.143]. Тому особливої уваги заслуговує проблема безпеки автомобільних перевезень, зокрема, безпека дорожнього руху (БДР), яка забезпечує стійкість транспортної системи. Важливим елементом забезпечення безпеки автомобільних перевезень є чітке визначення масштабів та характеру цього соціального явища, вироблення стратегії, утворення спеціальних органів та консолідація зусиль в масштабах ЄС.

Актуальність теми обумовлена тим, що висока аварійність на автомобільному транспорті та тяжкі людські і матеріальні втрати спричиняють негативні політичні та економічні наслідки для ЄС. Так у європейських країнах трапляється 1 млн. 300 тис. дорожньо-транспортних пригод (ДТП) на рік, в яких гине 40 тис. осіб та 1 млн. 700 тис. травмується. Фінансові втрати від аварійності в ЄС оцінюють на рівні 100 млрд. €, а повні соціально-економічні збитки становлять приблизно 160 млрд. € на рік (2 % ВВП) [5, с.10]. Тому в останні роки проблема забезпечення безпеки дорожнього руху займає провідне місце у формуванні транспортної політики країн ЄС.

Метою статті є узагальнення підходів вітчизняних та зарубіжних дослідників до висвітлення політики Європейського Союзу у сфері безпеки автомобільних перевезень та виклад авторського тлумачення цієї проблеми.

Об'єктом аналізу стали окремі нормативні акти Комісії ЄС з транспорту і Європейської Конференції Міністрів Транспорту, які регламентують безпеку автомобільних перевезень.

У зарубіжній науковій літературі є ціла низка праць, в яких з різним ступенем глибини, наукової обґрунтованості та практичної значущості результатів досліджено проблему безпеки автомобільних перевезень [7, 8]. В Україні практично відсутні праці, в яких би комплексно досліджувалося це питання. Перші